

Λένιν: Ένας επαναστάτης που «αρνείται» να γίνει μακρινή ανάμνηση

γράφει ο ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ*

Βλαντίμιρ Λένιν

του Lars T. Lih

(Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο, 2016, σ. 296)

Το 2016 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Μεταίχμιο η βιογραφία του Λένιν (Lenin), έργο του βρετανού μαρξιστή και ακαδημαϊκού Λαρς Τ. Λι (Lars T. Lih). Μια βιογραφία για τον Λένιν ειδικά για τους αγωνιστές στην Ελλάδα δεν είναι ένα αυτονόητο πράγμα. Οι ιδέες που επεξεργάστηκε στην επαναστατική του θητεία κυκλοφορούν ακόμα «ζωντανές» ανάμεσά μας, προκαλώντας τον έκδηλο εκνευρισμό του αστικού μπλοκ που απαιτεί τον «εκμοντερνισμό» των αγωνιστικών τάσεων του εργατικού κινήματος και της κομμουνιστικής Αριστεράς. Ο Λένιν αρνείται να γίνει «παράδοση» ή μακρινή ανάμνηση. Βιογραφία για τους σύγχρονους αγωνιστές του κομμουνισμού είναι κάθε ιδέα, πολεμική, θεωρητική εργασία ή πολιτικό πρόγραμμα που έχουμε στη διάθεση μας από το συγκεντρωμένο έργο του. Αλλά ακόμα πιο σημαντικό, η βιογραφία του Λένιν είναι η ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης, όπως παραδέχεται και ο Λι. Από την άλλη μεριά, την επαύριον της διάλυσης

Η απόγνωση είναι
φυσιολογική γι' αυτούς
που δεν καταλαβαίνουν
την αιτία του κακού, δεν
βλέπουν καμία διέξοδο
και δεν έχουν τη
δύναμη να αγωνιστούν.

ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΛΕΝΙΝ

Μεταίχμιο

Lars T. Lih

Βιογραφία

της Σοβιετικής Ένωσης το άνοιγμα των απόρρητων έγγραφων του σοβιετικού κράτους έδωσε τεράστια ώθηση στην ιστορική έρευνα για μεγάλα ιστορικά ερωτήματα, ανάμεσα σε αυτά και του φαινομένου Λένιν. Τώρα όμως η ιστορική αποτίμηση έχει ένα σημαντικό πολιτικό επίδοκο: όπως συντρίφτηκε η Σοβιετική Ένωση, έτσι πρέπει να συκοφαντηθεί η επαναστατική πολιτική και ειδικότερα να απαξιωθεί πολιτικά και ηθικά ο μεγα-

* Πολιτικός επιστήμονας

λύτερος θεωρητικός της επαναστατικής οργάνωσης και δράσης στον 20ό αιώνα. Όπως αναφέρει ο Λι, «[...] οι μετασοβιετικές μελέτες για τον Λένιν συχνά έμοιαζαν βασισμένες σε μια μεθοδολογία που ασχολείται μόνο με τα ελαττώματα» (σελ. 16). Η αποσύνδεση από το συγκεκριμένο ιστορικό χωροχρόνο, η εστίαση στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου, η προσπάθεια να κατασκευαστεί ένας μισαλλόδοξος άνθρωπος αλληλοσυμπληρώνονται με κατευθύνσεις στην έρευνα της ...ερωτικής του ζωής που παράγουν σειρά ακαδημαϊκών «Αρλεκιν» τα οποία οι αναγνώστες στην Ελλάδα δεν έχουν την τύχη να διαβάσουν. Ο Λι δεν συγκαταλέγεται σε αυτές τις σχολές «έρευνας». Ο ίδιος θεωρεί τον εαυτό του μέρος μιας ισχυρής μειοψηφίας μεταπολεμικών ιστορικών, που έρχονται σε σύγκρουση με την τυπική ερμηνεία των ιδεών του Λένιν και ειδικότερα με την αντίληψη ότι ο Ρώσος επαναστάτης δεν εμπιστευόταν τις εργαζόμενες μάζες τις οποίες αντικαθιστά με μια αντιδημοκρατικά οργανωμένη κομματική ελίτ. Για τον Λι «[...] στην πραγματικότητα ο Λένιν καθοδηγούνταν από ένα αισιόδοξο και μάλιστα ρομαντικό σενάριο εμπνέουσας ταξικής ηγεσίας που είχε τις ρίζες του στην ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία» (σελ. 21). Στην επαναστατική διαδρομή του Λένιν και σε κάθε φάση ανάπτυξης της Ρωσικής Επανάστασης ο συγγραφέας βλέπει ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο. Το κεντρικό μοτίβο του σεναρίου είναι η *ηρωική ταξική ηγεσία* η οποία αρθρώνεται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο το προλεταριάτο τίθεται επικεφαλής του κινήματος όλου του λαού και ειδικά των αγροτών και φέρνουν σε πέρας το ιστορικό καθήκον της συντριβής του τσαρισμού. Το δεύτερο επίπεδο αφορά μια ρομαντική αντίληψη ηγεσίας εντός της κοινωνικής τάξης, εντός του προλεταριάτου. Οι πρωτοπόροι εργάτες και διανοούμενοι, αφού αφομοιώσουν τις ιδέες του επιστημονικού σοσιαλισμού, συγκροτούν το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, ένα σύνολο παθιασμένων ακτιβιστών (*πράκτικ*) που υψώνουν την εργατική τάξη από τον οι-

κονομικό αγώνα στην συνειδητοποίηση ευρύτερων πολιτικών καθηκόντων και ιστορικών προοπτικών. Το κόμμα εμπνέει στους εργάτες την ιστορική αποστολή να καθοδηγήσουν το λαό στη δημοκρατική επανάσταση. Μετά την πτώση του τσάρου και την κατάκτηση της πολιτικής ελευθερίας ανοίγει ο δρόμος για την κομμουνιστική επανάσταση και το σοσιαλισμό με επικεφαλής το ρωσικό προλεταριάτο δίπλα στο προλεταριάτο όλων των χωρών από τον «ίσιο δρόμο της ανοικτής πολιτικής πάλης».

Στην εκκίνηση της επαναστατικής διαμόρφωσής του ο Λένιν συνειδητοποιεί το αδιέξοδο που έχει περιέλθει η επαναστατική τακτική του ναροντισμού. Η συνειδητοποίηση αυτή για τον Λένιν έχει σκληρό προσωπικό χαρακτήρα, αφού το 1887 απαγχονίστηκε από το τσαρικό καθεστώς ο αδερφός του Αλεξάντρ (Alexandr), μετά από την αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του τσάρου Αλέξανδρου Γ' (Alexandr III). Το κλειδί στην κοινωνική πραγματικότητα της χώρας, που κάνει εφικτό έναν άλλο δρόμο για τους Ρώσους επαναστάτες, είναι η τεράστια δύναμη του καπιταλιστικού μετασχηματισμού της Ρωσίας. Ο Λένιν διαμορφώνει την αντίληψή του για την καπιταλιστική ανάπτυξη της Ρωσίας ταυτόχρονα και διάμεσου της ανακάλυψης του έργου του Μαρξ (Marx) και του Ένγκελς (Engels). Ο εμβολιασμός της ρωσικής επαναστατικής παράδοσης με το μαρξισμό και η ανάλυση της κοινωνικής κατάστασης της Ρωσίας φέρνουν στο προσκήνιο μια νέα κοινωνική δύναμη, το βιομηχανικό εργάτη ο οποίος στο σενάριο ταξικής ηγεσίας που αρχίζει να επεξεργάζεται ο Λένιν αναλαμβάνει το καθήκον να ηγηθεί ολόκληρου του λαού εναντίον της απολυταρχίας. Την περίοδο 1894-1904 ο Λένιν εμπλέκεται με τους σοσιαλιστικούς ομίλους της Πετρούπολης, γνωρίζει από πρώτο χέρι τον εργατόκοσμο της πόλης, συλλαμβάνεται και εξορίζεται, συγγράφει μια σειρά κρίσιμων για τη διαμόρφωση του μολσεβικισμού έργων όπως *Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία, Τι είναι οι φίλοι του λαού και πώς πολεμούν τους σοσιαλ-*

δημοκράτες, Τι να κάνουμε; κ.λπ. Δίνει την πολιτική και θεωρητική μάχη για τη δημιουργία ενός κόμματος ικανού να διαδώσει το σοσιαλδημοκρατικό μήνυμα στους εργάτες της Ρωσίας. Το κόμμα μέσα στις συνθήκες της τσαρικής τρομοκρατίας πρέπει να είναι το συνωμοτικά οργανωμένο σύνολο σοσιαλδημοκρατών ακτιβιστών που είναι δεμένοι με μια στρατηγική νημάτων με τους εργάτες. Η συνωμοτική οργάνωση (*κονσπιράτσια*) δεν είναι η παραδοσιακή οργάνωση των Ρώσων λαϊκιστών που κατευθύνουν τη δράση της σε τρομοκρατικές ενέργειες, αλλά είναι το καλά οργανωμένο δίκτυο που προσπαθεί να ανεβάσει την πολιτική συνείδηση της εργατικής τάξης και του λαού. Δεν αποκλείει όμως ο παραδοσιακός συνωμοτικός πυρήνας την μαζική οργάνωση, αλλά την περιλαμβάνει. Ο αγωνιστής που συμμετέχει σε μια τέτοια οργάνωση κάνει την επαναστατική δράση *τέχνη*. Το μέλος του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος που οραματίζεται ο Λένιν περιγράφεται καλύτερα με τον όρο *επαναστάτης κατά τέχνη (πράκτικ)* από τον όρο *επαγγελματίας επαναστάτης* που έχει επικρατήσει (σελ. 90). Ο επαναστάτης κατά τέχνη δεν είναι το υποκατάστατο του παθητικού εργάτη, αλλά ο τολμηρός και ταυτόχρονα πειθαρχημένος ακτιβιστής που καταφέρνει να διαφεύγει της τσαρικής καταστολής και να είναι δεμένος με τους εργαζόμενους της περιοχής που δρα κάθε φορά. Ο πράκτικ κάνει τέχνη την προπαγάνδα, τη διανομή φυλλαδίων, τη συγκέντρωση χρημάτων, τους κύκλους μελέτης για τους εργάτες, το δίκτυο πληροφοριών, την προστασία από τους τσαρικούς πράκτορες. Ο Λένιν δίνει πολιτική και θεωρητική υπόσταση στους πράκτικ και οι πράκτικ τον λατρεύουν, όπως αναφέρει ο Λι (σελ. 91).

Η επανάσταση του 1905 είναι πρόβα τζενεράλε για το σενάριο του Λένιν. Ο ίδιος θεωρεί ότι ο μπολσεβικισμός απέκτησε το πραγματικό του νόημα μέσα στη φωτιά αυτής της επανάστασης. Για τον Λένιν φαίνεται να επιβεβαιώνεται η θέση του «[...] ότι ο καπιταλιστικός μετασχηματισμός της Ρωσίας ξυπνούσε

πνεύματα από το απροσμέτρητο βάθος του λαού, πνεύματα ισχυρά για να ανατρέψουν τον τσάρο» (σελ. 120). Μετά την ήττα της επανάστασης ο Λένιν θα επιμείνει στην αναγκαιότητα διατήρησης του παρανόμου δικτύου μέσα στις συνθήκες απογοήτευσης και αποστράτευσης, βαθέματος των διαφορών με τα άλλα σοσιαλιστικά ρεύματα και της τσαρικής καταστολής. Ο Λένιν καλεί το κόμμα και τους αγωνιστές του να μην χάνουν τον τελικό στόχο, τη δημοκρατική επανάσταση μέχρι τέλους. Η έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και η χυδαιότητα που διαπράττει η πλειοψηφία της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, υποστηρίζοντας τις αστικές κυβερνήσεις των χωρών τους, είναι ένα σοκ για τον Λένιν. Όχι μόνο δεν ποσειάται από την απόλυτη περιθωριοποίηση του επαναστατικού ρεύματος, αλλά θεωρεί ότι άνοιξε μια ολόκληρη εποχή επαναστάσεων σοσιαλιστικών, δημοκρατικών ή εθνικών που η επιτυχημένη έκβαση της μιας μορφής θα επηρεάζει μια άλλη επαναστατική διαδικασία και μάλιστα σε διεθνή κλίμακα. Στην επαναστατική διαδικασία του 1917 ο Λένιν αναπροσαρμόζει την πολιτική γραμμή από τις *θέσεις του Απρίλη* και έπειτα, πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, από τη δημοκρατική επανάσταση προς την κατεύθυνση της εργατικής εξουσίας και της έναρξης σοσιαλιστικών μετασχηματισμών. Έτσι και στη φάση της Φεβρουαριανής και της Οκτωβριανής Επανάστασης μένει πιστός, σύμφωνα με τον βιογράφο, στο ηρωικό σενάριο ταξικής ηγεσίας που συνέλαβε 25 χρόνια πριν. Στην πραγμάτευσή του για τον Λένιν ως επικεφαλής της σοβιετικής εξουσίας εστιάζει στην «αποτυχία» της ολοκλήρωσης της επανάστασης με την πλήρη ανάπτυξη της ταξικής σύγκρουσης στην αγροτιά, τα δεινά του εμφυλίου, τη διεθνή επανάσταση (που δεν ήρθε) και την αναμόρφωση του κρατικού μηχανισμού και των τάσεων σοβιετικής γραφειοκρατικοποίησης. Η γνώμη μας είναι ότι σε αυτό το σημείο και τα ιστορικά καθήκοντα του επαναστατικού κινήματος, άρα και η ανάλυσή τους περνούν σε ένα άλλο επίπεδο πέρα από την

ανάλυση της ταξικής ηγεσίας (ουσιαστικά μιας θεωρίας για την επαναστατική οργάνωση και την ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης) και μπαίνουμε στην ανάπτυξη της θεωρίας και της πρακτικής του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού που περιλαμβάνει το ζήτημα της ταξικής ηγεσίας, αλλά το υπερβαίνει κατά πολύ. Έτσι, προκύπτουν ξαφνικά κρίσεις για την εξέλιξη των πραγμάτων που δεν προκύπτουν από το προηγούμενο κείμενο, χρεώνονται αποτυχημένες προβλέψεις στον Λένιν και μη ρεαλιστική πολιτική εκεί που ο λενινισμός εκτίθεται στην ενδεχομενικότητα της ταξικής σύγκρουσης και δεν αρκείται στην τυπική παράταξη ιδεολογικών συνταγών. Ο Λένιν και το κόμμα του δεν έκαναν προβλέψεις με βάση έναν μαρξιστικό τσελεμεντέ, αλλά αντιλαμβάνονταν ότι η ιστορία δημιουργεί πάντοτε κάτι νέο. Ο συγγραφέας, βέβαια, από την αρχή δήλωσε ότι θα αναπτύξει ένα συγκεκριμένο μοτίβο σε περιορισμένο αριθμό σελίδων που επιβλήθηκε από την έκδοση. Μένει να έρθουμε σε επαφή με το συνολικό έργο του Λι για τον Λένιν που είναι ιδιαίτερα ευρύ. Επίσης, το λιγότερο υπερβολική έως παραμορφωτική θεωρούμε και την παρουσίαση του Λένιν ως απόλυτα αφοσιωμένου μαθητή του Κάουτσκι (Kautsky), αφοσίωση που μετατράπηκε γι' αυτόν ακριβώς το λόγο σε απόλυτο

μίσος από τη στάση που τήρησε ο Κάουτσκι στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Λένιν και ο Κάουτσκι ήταν ηγέτες του ευρωπαϊκού σοσιαλδημοκρατικού κινήματος και της Β' Διεθνούς και οπαδοί του Μαρξ. Είναι αυτονόητο ότι θα είχαν ομοιότητες στην πολιτική τους σκέψη (ο Λένιν επηρεάστηκε από τον Κάουτσκι ιδιαίτερα στο ζήτημα του ορισμού της επαναστατικής κατάστασης). Από εκεί και πέρα όμως ο Λένιν, αφομοιώνοντας τη ρωσική επαναστατική παράδοση και το μαρξισμό και υπερβαίνοντάς τες, προχώρησε την επαναστατική πολιτική σε μονοπάτια που δεν μπορούσαν να διανοηθεί η πλειοψηφία των σοσιαλιστών ηγετών. Το μίσος του Λένιν δεν είναι το αντίστοιχο της προηγούμενης αφοσίωσης, αλλά αυτό που αντιστοιχεί στο μέγεθος της κατά Λένιν προδοσίας του μαρξιστή Κάουτσκι.

Παρά τις ενστάσεις που έχουμε για τον επίλογο του έργου, που δεν μπορούν να αναπτυχθούν στα πλαίσια αυτού του σημειώματος, θεωρούμε το βιβλίο του Λι χρήσιμη πραγμάτευση πλευρών των ιδεών του Λένιν. Μακριά από το να προσπαθήσει να παρουσιάσει έναν εγκληματία, εργασία που θα τον κατέτασσε στο συρμό της ακαδημαϊκής παραγωγής, ο Λι μάς δίνει μια σημαντική γραμμή μελέτης των αντιλήψεων του Λένιν για την ταξική ηγεσία. **T**